

et proximum summo opere commealet, omniaque ejus mandata hunc ad finem dirigantur? Judæis autem superbe jactantibus se patrem habere Abraham atque signum faceris ejus sua in carne gestare, respondet Maximus, Abraham non ex circumcisione justificatum esse, dicente Scriptura verbo Dei credidisse, ejusque benedictionem consecutum. Si ergo ipsi filii Abraham reputantur, eum in Redemptorem credentes imitentur. Frustra enim ex circumcisione, inquit S. doctor, præmium salutis expectant; cum ipsa in signum datum fuerit generis, et ante ipsum Abel, Enos, Enoch, Noe et Melchisedech sacerdos summi Dei justi appellati sunt ex fide, et non secundum carnem circumcisi fuerunt. Cum autem finis legis **705** sit Christus, vetus illa circumcisio habenda est tanquam symbolum quo fideles ab ihecebris carnis caveant, idolorum vanitates fugiant, et cupiditatibus seculi modum imponant. In *Jesu Christo*, scribebat Apostolus Galatis, *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per caritatem operatur* (Galat. v). Ad cœlestia enim, non ad terrena cum Christus homo cœlestis, ut eum appellat Apostolus, suos advocet sectatores, non carnalia, sed spiritualia opera eis præcipit, quibus Deum præ oculis semper habentes, omnia in ejus gloriam agant. Hoc vivificati spiritu, jugum legis ejus suave, et onus mandatorum leve experiuntur; quod ipse eum diligentibus, suo nunquam deest auxilio, ut æternam sibi salutem promereantur. Judæos vero jactantes Messiam futurum regem, atque cum gloria et majestate venturum, multis confutat Novi Testamenti oraculis, quorum aliqua in primo Christi adventu perfecte adimpleta demonstrat; reliqua in secundo adimplenda supersunt, quando scilicet, ut ait Augustinus (a) cum claritate potentia venerit. Quot quantaque ab eo cœlestis sapientia documenta audierunt? Quoties divinas ejus admirati sunt virtutes? Quam sæpe languidos ad vires, ægros ad sanitatem, mortuos etiam ad vitam ab ipso restitutos inspererunt? At post hæc omnia, impii blasphemantes Jesum, eum dæmonium habere dixerunt, arreptisque lapidibus furentes in illum irruerunt. Eo usque egit in ipsis invidus liver, et cæca perfidia, ut justum et innocentem, beneficum et salvatorem crucis supplicio afficerent atque e vivis exterminarent. His non tam verbis quam Scripturarum testimoniis persolutis, omnia in unum a Maximo congeruntur argumenta, quibus contra Judæos Jesum Christum verum Deum, verumque hominem, Redemptorem nostrum audiendum et adorandum demonstravit. Ut tandem ab obduratione respiscant, atque in Christo lumen veritatis aspiciant, vitæ æternæ promissione adhortatur.

(a) De Civit. Dei lib. xviii, cap. 45.

SANCTI MAXIMI TRACTATUS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE BAPTISMO ^a.

709 Omnis quidem Dei sermo, ^b fratres, cum ^A **o**nni intentione et diligentia mentis debet audiri, sed **h**ic maxime quem hodie ad caritatem vestram habitum sumus. Ideo enim, dimissis jam catechumenis, vos tantum ad audiendum retinimus; quia præter illa quæ omnes Christianos convenit in commune servare, specialiter de cœlestibus mysteriis locuturi sumus, quæ audire non possunt, nisi qui ea, donante jam Domino, perceperunt. Tanto ergo majore reverentia debetis audire quæ dicimus, quanto majora ista sunt quæ solis baptizatis et fidelibus auditoribus committuntur, quam illa quæ etiam catechumeni audire consueverunt. Non autem mirari debetis, fratres carissimi, quod vobis inter ipsa mysteria de mysteriis nihil diximus, quod non statim ea quæ tradidimus interpretati sumus. ^c Adhibuimus enim tam ^B sanctis rebus atque divinis honorem silentii, et inter illos sacros mysteriorum apparatus a docendi cessamus officio, ut tantam divinæ gratiæ majestatem, quæ digne nullis hominum vocibus explicari potest, amplius tacendo veneremur. Sed quia instrui in omnibus et doceri vestram dilectionem necesse est ^d, trans-

acto jam mysteriorum ordine, exponimus vobis ea quæ ante tradidimus, ne dum minus intelligitis divini mysterii dignitatem, minus illud pretiosum putetis. Quod si intellexeritis, videbitis omnia quæ in hoc mundo pretiosa creduntur, tanti sacramenti comparatione ^e esse vilissima. Recordetur ergo unusquisque vestrum singulas mysteriorum species, quas per nostrum, donante Domino, estis ministerium consecuti, et ea quæ tunc simpliciter et fideliter suscepistis, **710** nunc intelligite prudenter, ut melius possitis intellecta servare. Inprimis certe aures vestras oleo benedictionis oblivimus; sed ob quam causam, secundum traditionem ecclesiasticam, ab omnibus catholicis Christi sacerdotibus fiat, agnoscite. Introitus fidei et totius sanctæ doctrinæ ^f ad animam per aures admittitur, et de auditu intellectus exoritur. Neque enim potest aliquis fidei sacramenta cognoscere, nisi audiat prædicantem, affirmante beato Apostolo, qui dicit: *Quomodo autem audient sine prædicante?* et rursus: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei* (Rom. x). Recte ergo illo oleo ejus sensus organa sanctificantur, sine quo fides ad

^a Titulus apud Sirmundum est: *Sermo de neophytis. Ex oleo sancto aures et nares a sacerdotibus illiniuntur. Ab eo sunt variantes addendæ.*

^b *Fratres carissimi.*

^c Post hæc editio habet: *quod certe non negligenti-*

tia, in tam sacris rebus atque divinis sacrilegium est, sed religione fecimus. Adhibuimus, etc.

^d *Transacto quidem jam.*

^e *Omittitur esse.*

^f *Ad animum, ita infra.*

animam non potest pervenire. Simulque venturi ad baptismum, ut aures suas ab omni malo et turpi verbo impollutas ad finem usque custodiant, vel detrahentem proximo suo, ^a vel obscena et impudica loquentem quasi surdi non audiant, implentes illam divinæ Scripturæ sententiam qua dicitur: *Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam (Eccli. xxviii, 28)*. Et alibi: *Ne credas auditui vano*. Et rursus: *Da in disciplina cor tuum, et para aurem tuam verbis prudentiæ (Prov. xxiii; Eccli. ii)*. Ergo adhibita auribus unctio sancta significat, ut omnes extra disciplinam sermones, quasi doctrinæ Christi ^b obloquentis avertentur ac fugiant, sequæ ad sola Dei verba audienda convertant, quia ^c illito oleo auditum suum Christi eloquiis ^d conservaverunt. Ipse enim Salvator loquitur ad Patrem, et de obedientia credentis in se populi gloriatur, dicens: *Sacrificium et oblationem noluit, aures autem perfecisti mihi (Psal. xxxix)*. Tunc enim aures vere fidelium Christi perficiuntur, quando nihil præter Christum, et ea quæ Christi sunt, audire desiderant ^e. Unde in Evangelio idem Dominus de cælestis regni mysterio cum loqueretur, dicebat: *Qui **711** habet aures audiendi, audiat (Matth. xi, xiii; Marc. iv, et alibi)*. Nam cum omnium commune sit habere aures, tamen audiendi aures commune non est. Quicumque enim Dei verba contemnunt, quamvis non possint contemnere, nisi prius audiant, tamen quia contemnunt quod audiunt, nec audisse dicuntur, quia quæ audierunt tanquam non audita despiciunt. Et ideo habent isti aures, non quæ aures audiendi esse ^f dicuntur, sed aures quæ audiunt ne audiant, id est, ut ea quæ audierint quasi nunquam, ut diximus, audita contemnant. Soli autem illi aures audiendi habere dicuntur a Christo, qui cum auribus audiunt, firmiter animo commendant, et quod animo ^g tradiderint, operibus exsequuntur. De hujusmodi auditoribus Dominus in Evangelio loquitur: *Vestri autem beati oculi, qui vident; et aures vestræ, quæ audiunt (Matth. xiii)*. Et rursus: *Omnis autem qui audit verba mea hæc et facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ædificavit domum suam supra petram: et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti et venerunt in domum illam, et non cecidit, fundata enim erat supra firmam petram (Matth. vii et seqq.)*. Rursus de male audientibus, qui habent quidem aures, sed non in obediendo, ita pronuntiat: *Omnis qui audit verba mea hæc et non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificavit domum suam supra arenam: ^h et descendit pluvia, et flaverunt venti et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina ejus magna (Ibid.)*. Videtis ergo quantum intersit inter bene audientem et male audientem: id est, inter eum qui custodit verba Dei, ⁱ et inter eum qui ea audierit, et quasi

nunquam audita ^j contemnit. Illi qui obedit et facit, sapientia; huic qui contempsit, stultitia deputatur. Ille super solidum ædificat fundamentum, hujus vana ædificatio, et absque fundamento facile casura describitur. Ibi stabilitas, hic ruina est, et ruina magna. Nemo enim gravius corruiat quam qui, auditio verbo Dei, ad peccata convertitur, propter quæ æterna supplicia præparata sunt. Vos autem, postquam vestræ aures oleo benedicto sunt illitæ, designati estis in numero auditorum sapientum; ut recte retinentes Dei verba, id est quæ audistis implentes, **712** in die judicii audiatis vobis Christum dicentem: *Venite, benedicti Patris mei, suscipite paratum vobis regnum a constitutione mundi (Matth. xxv)*. Illud autem non otiose, neque absque certa ratione mysterii factum putetis, quod nares quoque vestras oleo benedictionis adunximus; quod idcirco fieri intelligitur, ut hi qui ad baptismum veniunt, admoneantur tanti mysterii sacramentum usque ad mortem inviolatum atque integrum custodire, ut quandiu spiritum vitæ hujus naribus suis attrahunt, a Christi Domini nostri cultura et servitio non recedant. Unde et Job vir sanctus loquitur: *Vivit Dominus, qui abstulit iudicium meum, et Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam, quia donec superest halitus in me et spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea loquetur mendacium. Absit a me ut justos vos judicem; donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Justificationem quam semel tenere cæpi non deseram (Job xxii)*. Sed adhuc subtilior intellectus in hac narium unctio signatur. Illius enim olei odor, quod in Christi nomine et virtute benedictum est, ad odoratum vos provocat spiritalem, ut non corporis, sed mentis sensibus Christum inestimabili suavitate sentire possitis; et delectati ^k notitia oris ejus, ipsius vestigia subsequentes, dicere valeatis illud quod ad Deum credentium chorus loquitur: *Post te in odorem unguentorum tuorum currimus (Cant. i)*. Hunc odorem commendat Apostolus Christianis cum dicit: *Deo autem gratias, qui triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. ii)*. Considerate quantum apostoli profecerint sentiendo odorem Christi, ^l et cum prædicationis innocentia et sanctitate vitæ etiam cæteris præferendum, qui, dum odorem suavi fragrantia Christi ^m undique diffundunt, ipsi quoque bonus Deo odor effecti sunt. Quod etiam in vobis, fratres dilectissimi, cupimus impleri; ut cum ipsi bonum odorem Christi notitiæ ceperitis, suavissimus Deo odor ⁿ ex vitæ etiam vestræ sanctitate conscendat. Per Dominum, etc.

runt venti.

ⁱ Et inter eum qui eum audierit quasi nunquam.

^j Contemnit.

^k Notitia odoris ejus.

^l Et cum prædicationis instantia, et sanctitate vitæ etiam cæteris præferendo.

^m Ubique pro undique.

ⁿ Etiam ex vestræ vitæ sanctitate ascendat.

^a Vel obscene, vel impudice.

^b Obloquentes.

^c Illito illo oleo.

^d Consecrarunt.

^e Unde et in Evangelio.

^f Dicuntur.

^g Tradiderunt.

^h Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flave-

TRACTATUS II.

DE BAPTISMO ¹.

713 Promissimus ^a primo tractatu nos de omnibus quæ per ministerium nostrum et Christi gratiam consecuti estis, mysteriis locuturos, ne qua nobis de ignorantia negligentia nasceretur. Sed consulimus labori vestro et memoriæ, providentes ne aut lassatus audiendo animus omnia intelligere non posset, aut multorum simul cognitione memoria prægravata, etiam quæ intellexisset, cito oblita perderet. Prima ergo prædicatione de his tantum locuti sumus quæ vobis, priusquam ad fontem sanctum veniretis, juxta catholicæ regulæ instituta tradidimus; et quid significaret unctio quæ, diversis corporis vestri adhibita partibus, diversum intellectum designat, prout Dominus donare dignatus est interpretati sumus, cum ostenderimus vos per oleum sanctificationis ad auditum ^b fidei præparatos et bonum Christi odorem vocatos, ex toto corde abrenuntiandum ^c esse communitos. Nunc vero de interioribus mysteriis locuturi sumus quæ in ipso sancto fonte celebrata sunt. Emissa enim certissima cautione, qua vos abrenuntiare omnibus pompis et operibus ejus, et omni fornicationi diabolicæ spondidistis, ^d descendistis in fontem sacrum, fontem vitæ, fontem redemptionis, fontem sanctificationum virtute cœlesti, et ita sanctificationum, ut homines per multa peccata diluendo sanctificet. Non enim debetis illas aquas oculis æstimare, sed mente. Nam etsi substantia illius aquæ de communi aquarum natura sit, ^e effectus tamen ipsius ex Dei gratia et virtute procedit, qui creavit aquas ut secreta potentia suæ virtute peccata quæ non videntur ablueret. Spiritus enim sanctus in illa aqua operatur, ut qui ante baptismum diversorum criminum rei tenebantur, et cum diabolo in gehenna æterni ignis arsurus erant, post baptismum in cœlorum regnum intrare ^f mereantur. Unde Dominus in Evangelio potentiam tanti exprimens sacramenti ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua* **714** *et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei* (Joan. iii). In hoc ergo fonte antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus: Credis in Deum Patrem omnipotentem? Respondistis: Credo. Rursus interrogavimus: Credis et in Jesum Christum Filium ejus, ^g qui conceptus est de Spiritu sancto, et natus est ex Maria Virgine? Respondistis singuli: Credo. ^h Iterum interrogavimus: Credis et in Spiritum sanctum? respondistis similiter: Credo. Hæc autem fecimus juxta Domini nostri Jesu Christi Salva-

toris imperium, qui cum ad Patrem in cœlos ascenderet, ⁱ discipulis, id est apostolis demandavit dicens: *Funtes baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis* (Matth. xxviii). Nemo autem cum audit Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, tres Deos nos æstimet confiteri. Quod sacrilegium absit longe a fide nostra! ^j quia unum Deum tantum esse, ipso attestante, cognovimus. *Ego, inquit, Deus, et non est alius præter me; justus et Salvator non est præter me. Convertimini ad me, et salvi eritis, quia ab extremo terræ ego sum Deus, et non est alius præter me* (Isai. xlv, et Ose. xiii.) Et in alio libro. *Audi, Israel: Dominus Deus tuus, Deus unus est* (Deuter. vi). Et rursus: *Dominus Deus tuus hic est in cœlo sursum et in terra deorsum, et non est alius præter ipsum* (Deuter. iv). Tres ergo personas tenemus et credimus, id est Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unius potentia, unius substantia, unius æternitatis, unius voluntatis, unius etiam deitatis, et totam Trinitatem unius Dei appellatione veneramus. Credere autem plures Deos gentilis impietas est. Et iterum. Non credere tres personas unius substantia in una deitate atque æqualitate, vel cœternitate, hæretica dementia est; cum manifesta hæc sit, quam diximus, auctoritas Christi: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Quod autem interrogavimus: ^k Credis in sanctam Ecclesiam, et remissionem peccatorum? **715** non eo modo interrogavimus, ut quo modo in Deum creditur, ^l sic in Ecclesiam sanctam catholicam. Propterea sancta et catholica est, quia recte credit in Deum. Non ergo diximus, ut in Ecclesiam quasi in Deum crederetis, sed intelligite nos dicere et dixisse, ut in Ecclesia sancta et catholica conversantes in Deum crederetis. Crederetis etiam resurrectionem carnis, quæ futura est. Sicut ergo in Trinitatis mysterium credidistis, et unum Deum in Patris, et Filii, ac Spiritus sancti nomine suscepistis, sicut vobis credidistis dimittenda esse peccata, et nunc jam per baptismum creditis esse dimissa; ita etiam resurrectionem carnis futuram ^m esse credite, quod certe vos credere spondidistis. In hoc enim Christianorum spes tota consistit, ut hujus non alterius corporis resurrectionem in veritate futuram esse credamus. Et quemadmodum nunc stamus in Ecclesia ante altare Dei, ita nos in die judicii

^a Cod. monast. de Appannis ita incipit: *Superiore tractatu, si bene retinet sanctitas vestra, promissimus nos de omnibus, etc.*

^b Plane fidei.

^c Diabolo esse communitos.

^d Descendentes in fontem, fontem sacrum.

^e Effectus tamen ejus specialis ex Dei gratia et virtute procedit, qui creavit aquas, quibus corporales sordes ac visibiles diluuntur. Ipse ergo sanctificavit aquas, per quas secreta potentia suæ virtute peccata, quæ non videntur ablueret.

¹ Titulus in edit.: *De mysterio baptismatis.*

^f Mereantur.

^g Qui natus est de Spiritu sancto et Maria virgine.

^h Iterum interrogavimus: et in Spiritum sanctum.

ⁱ Discipulis suis.

^j Qui pro quia.

^k Credis sanctam Ecclesiam absque præpositione in, deinde addit remissionem peccatorum et carnis resurrectionem.

^l Sic et in Ecclesiam.

^m Deest esse.

* staturos credamus ante tribunal Dei, dicente beato apostolo Paulo : *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sui, prout gessit, sive bonum sive malum (II Cor. v)*. Et id est quod infideles animæ non credunt futurum. Et sunt aliqui qui labiis credere promittunt, sed corde desperant; qui grandem omnipotentis Deo injuriam faciunt, a quo homines post mortem suscitari et vivificari posse non credunt. Nos autem, qui divinis vocibus adhibemus fidem, de resurrectione nostra dubitare non possumus. Credimus enim quod Deus, qui fecit homines, cum ante non fuissent, facile possit reficere qui fuerunt. Qui cælum, et terram, et maria, et quæ in eis sunt, atque omnia elementa fecit ex nihilo, quomodo non potest reparare homines, quos ideo fecit ut in hac vita agerent unde in alia judicarentur, et vel pro bona voluntate præmia, vel pro mala supplicia mererentur? Hæc est enim Christianorum catholicorum fides, ut credamus nos cum hac in qua nunc sumus anima resurgere, habentes ^b idoneum futuræ nostræ resurrectionis exemplum Dominum nostrum, Verbum Patris, qui cum sit Deus et Dei Filius, ^c seu Verbum, et secundum substantiam divinitatis Patri cœternus et consubstantialis, ideo naturæ nostræ suscepit hominem, juxta quem de virgine nasci, et postea pati, et mori voluit, et die tertia **716** resurrexit, ^d et ascendit in cælum, ut nos ad spem resurrectionis accenderet, ut sic nos credamus ex mortuis suscitandos, quemadmodum Christum ^e ex mortuis resurrexisse confitemur. Unde beatus Apostolus infidelium animos increpat dicens : *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quoniam resurrectio mortuorum non est (I Cor. xv)?* Hoc ergo tenete constanter et credite, quod divinis vocibus affirmatur, quia resurrectio sit futura, in qua sanctis omnibus qui Christum diligunt et ejus faciunt voluntatem immortalitas gloriosa donanda est, ut in conspectu Dei cum angelis et cœlestibus virtutibus in perpetuum gloriorum. Infideles vero et peccatores, et qui Dei præcepta non faciunt, ad hoc resurgere ut immortalis eorum facta caro æternis incendiis deputetur; ut

A semper ardeat, et nunquam ardendo deficiat. Hoc enim et Domini nostri Jesu Christi sermo testatur, qui in Evangelio de peccatoribus pronuntiavit : *Tunc ibunt impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Matth. xxv)*. ^f Hæc autem quæ hucusque diximus, postquam vos credere promisistis, ^g tertio corpora vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi estis, qui accepistis baptismum ^h in nomine Jesu Christi, qui tertia die resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo consepulti estis in baptismo, et cum Christo resurrexistis in fide, ut peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum vivatis imitando. Unde beatus Apostolus ait : *An ignoratis quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus, hoc scientes quod vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato (Rom. vi)*. Considerate, ⁱ fratres, qua conditione Apostolus nos esse dixerit baptizatos, ut ultra, inquit, non serviamus peccato. Quæ enim tanta est, non dico, negligentia, sed amenitia, cum per baptismum acceperis remissionem peccatorum, obligari velle peccatis : **717** ut qui factus fueras ex peccatore sanctus, rursus ex sancto velis esse peccator, et post sacrum illum fontem, quo non nisi semel ablui licet, iterum ad vitiorum sordes reverti. Attendite ergo, dilectissimi, ut quod accepistis, quodque jam ulterius a vobis accipi non potest, usque ad finem integrum immaculatumque **718** servetis; et semel effecti absque peccato, in perpetuo a peccatis omnibus recedatis. Christus enim, qui vos pollutos ac diabolica suasionem sordidatos sua miseratione mundavit, non vult mundatos iterum sordidari. Huic gloria et honor cum Patre, et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATUS III.

DE BAPTISMO ¹.

Hucusque de mysteriis locuti sumus quæ vel ante baptismatis sacramentum, vel in ipso baptismate celebrantur. Nunc vero de his acturi sumus quæ ^j in jam baptizatis sancta institutione complentur. Impleto enim baptismate, caput vestrum chrismate, id est oleo sanctificationis infundimus, per quod osten-

D ditur baptizatis regalem et sacerdotalem conferri a Domino dignitatem. Nam in Veteri Testamento hi qui legebantur in sacerdotio vel in regno, sancto ungebantur oleo et unctione capitis; alii ^k regnandi, alii sacrificia offerendi accipiebant a Domino potestatem. Sicut sanctum David et cæteros reges unctos legi-

^a Staturos esse credamus. *

^b Idoneum resurrectionis exemplum Christum ipsum Dominum nostrum Verbum Patris.

^c Deus Verbum.

^d Et ascendit in cælos.

^e Resurrexisse a mortuis.

^f Hæc sunt autem quæ.

^g Tertio capita vestra.

^h In nomine Trinitatis. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Jesu Christi.

ⁱ Fratres carissimi; deinde omittit nos.

^j Omittit in.

^k Regnandi in populo Dei.

¹ In editione titulus est : *Sermo de unctione capitis et pedibus lavandis.*

mus a prophetis, et de privatis in reges a oleo sanctificationis mutatos. Sicut et sanctum Aaron a Moysen unctum legimus, ex laico in sacerdotem Domini sancto oleo consecratum. Unde et in psalmo canitur: *Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron (Psal. cxxxii)*. Sed illud in Veteri Testamento oleum temporale regnum, temporale sacerdotium conferebat ^b: in hoc enim vita erat ad ministrandum paucorum annorum curriculo terminata; hoc autem chrisma, id est hæc unctio quæ vobis imposita est, ^c illius sacerdotii contulit dignitatem, quod cum semel collatum fuerit, nunquam est finiendum ^d. Mirum certe quod diximus, vos illo chrismate regnum futuræ gloriæ, et sacerdotium esse consecutos ^e. Verum non ego vobis, sed apostolus Petrus, imo per Petrum Christus collatam hanc pronuntiat dignitatem. Sic enim loquitur ad fideles, id est ad eos qui baptismate abluti et chrismate consecrati sunt: *Vos autem genus regale et sacerdotale, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum (I Petr. ii)*. Considerate ergo honorem quem in illo estis mysterio consecuti, et cavete ne forte qui post peccata per baptismum filii regni facti estis, rursus peccando, quod absit, velitis effici filii gehennæ ^f. Impletis autem omnibus sacramentis, etiam ^g mandatum Christi vobis et exemplo et sermone tradidimus. Lavimus enim singulorum pedes, ad imitationem vos nostram, imo ipsius Domini et Salvatoris nostri vos provocantes; ut quemadmodum nos vestros pedes lavimus, ita etiam vos pedes fratrum et hospitem lavare debeatis. Non solum vos hospitales esse docemus, sed etiam humiles, ita honorantes quos in vestra suscepistis hospitia, ut erga eos servorum ^h exercere non erubescatis officium. Quod ne sibi injuriosum quis putet, et diabolico inflatus tumore, mandatum Domini facere ne dedignetur; ⁱ et quamvis ille in sæculo nobilis sit, pauperis et in hoc sæculo contemptibilis Christiani lavare pedes non erubescat. Qui et hoc præcepit et fecit, imo antequam præciperet, facere dignatus est. Siquidem præmisit exemplum, ut facilius commendaret imperium. Sic enim in Evangelio legimus de Domino Jesu: *Sciens, inquit, quod omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, surgit a cæna, et posuit vestimenta sua; et cum accepisset lientem, præcinxit se. Deinde misit aquam in pelvim, et cepit lavare pedes discipulorum, et ex-*

^a Olei sanctificatione.

^b In hac.... terminatur.

^c Illius vobis regni, illius sacerdotii contulit, etc.

^d Miramini forte.

^e Non ego vobis, deest verum, deinde per apostolum Christus.

^f Quomodo enim irasci putatis Deum, si post beneficia ejus, post indulgentiam peccatorum velitis ad peccandum reverti, et qui adoptati estis in Dei filios, iterum quasi servi, contemnentes Deum velitis diaboli facere voluntatem.

^g Mandatum vobis, et exemplum tradidimus.

^h Servorum implere. Quod si injuriosum quis putat, et diabolici inflatus tumore mandatum Domini facere

A *tergere linteo quo erat præcinctus (Joan. xii)*. Et rursum: *Postquam autem lavit pedes eorum, accepit vestimenta sua; et cum recubisset, iterum dixit eis: Scitis quid 719 fecerim. Vos vocatis me magister et Dominus, et bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus et magister, quanto magis et vos debetis alterutrum lavare pedes? Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego facio vobis, ita et vos faciatis. Amen amen dico vobis, quia non est servus major domino suo, nec apostolus major eo qui misit eum. Si hæc scitis, beati estis, si feceritis ea (Ibid.)*. Considerate ergo, fratres dilectissimi, cujus infelicitatis, cujus insanitæ sit, ut dedignetur servus conservo, discipulus condiscipulo lavare pedes, quando omnium dominus et magister servorum et discipulorum suorum pedes lavare dignatus est ^j. Quod non aliunde quam de incredulitate evenit futurorum. Si enim vere et toto animo crederemus, per hæc Domini præcepta, quæ brevi toto vitæ nostræ tempore custodimus, ad æterna et cælestia nos præmia pervenire; non solum non erubesceremus omnia opera humilitatis implendo, verum etiam gloriaremur. Commendate ergo firmiter memoriæ vestræ quod audistis a nobis, et quod nobis, imo Domino promisistis. Nec ulla unquam tribulatio præsentis vitæ recordationem vobis vestræ auferat sponsionis. ^k Implete omnia quæ audistis imperari. Nolite similes effici populo Judæorum, qui cum audissent præcepta Dei, recte quidem dixerunt: *Omnia quæ mandavit nobis Dominus audiemus, et faciemus ea* ^C *(Exod. xix)*; sed quod bene promiserant neglexerunt. Placuerunt enim Deo ^l quoniam se mandata ejus servaturos promiserunt. Sic quidem legimus dixisse ad Moysen populum Israel: *Accede, tu, et audi omnia quæ quanta loquitur Dominus Deus noster ad te; et tu loqueris ad nos omnia quanta loquitur ad 720 nos Dominus Deus noster; et audiemus, et faciemus. Et dixit ad Moysen Dominus: Audiri vocem sermonum populi hujus, quanta locuti sunt. Quis dabit cor eorum sic esse in eis, ut metuant me, et observent præcepta mea omnibus diebus? Placuerunt ergo, ut diximus, Deo, ^m quoniam polliciti sunt se mandata ejus esse facturos, sed displicuerunt, quoniam posita sibi mandata, et quæ promiserunt servare, transgressi sunt. De ipsis enim propheta loquitur dicens: *D* *Dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei (Psal. lxxvii)*. Hoc est enim ⁿ ore eum, et non corde diligere: quod promittunt se Dei voluntatem*

dedignatur.

ⁱ Et quamvis ille in sæculo nobilis, pauperis, et in hoc sæculo contemptibilis Christiani lavare pedes erubescit, qui et hoc præcepit et fecit, etc.

^j Cod. de Appanus habet: dignatus est. Ille se humiliavit inferioribus, nos vero humiliari dedignamur æqualibus et sæpe melioribus. Quod non aliunde, etc. Ita etiam Augustini editio.

^k Implete omnia quæ audistis imperia; implete omnia vestra quæ promisistis.

^l Quando pro quoniam.

^m Quanta loquitur ad vos Dominus, etc.

ⁿ Quandoquidem pro quoniam; ita paulo post.

^o Ore Deum.

esse facturos, mentiuntur lingua, et ad faciendam A diaboli refugiunt voluntatem; omnipotentem Deum ad iracundiam provocantes, qui se irrideri non patitur. Qui cum et opera hominum quamlibet in occulto facta conspiciat; qui cum verba omnia quamlibet secreto insusurrantis audiat; qui cum omnis omnium cogitationes intelligat et cognoscat, severissime judicabit. Qui hic ideo non semper contemptores suos punit, quia in futuro decrevit esse iudicium, ubi æterna condemnatio et perpetua servatur peccatoribus poena: ibi erit fletus oculorum, et stri-

dor dentium (*Matth. viii*); ubi sicut ipse Dominus ait: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Marc. ix)*.^a Nos autem, fratres dilectissimi, credimus in nomine Domini, quod non transitorie audiat verba nostra, imo divina, quia, quod vobis dicimus, ex sanctis et divinis eloquiis mutuumur. Speramus in Domino quod facietis omnia quæ promisistis,^b adjuvante vos in ipsis sanctis operibus Domini nostri Jesu Christi gratia: cui est gloria et honor cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Explicit.

TRACTATUS IV:

CONTRA PAGANOS.

721 Est consuetudo servis Dei omne opus bonum B in dicto vel in facto, in nomine Christi assumere, quod perficiendum sit ad gloriam Dei, monente ita Apostolo et dicente: *Omnia quæcunque facitis in dicto vel facto, omnia in nomine Christi facite (I Cor. x)*. Hodie juvante Domino in ipsius nomine Christi Salvatoris nostri contra Paganos aciem instruimus et caelestia tela portamus, inimicos Christi veritatis jaculis ferituri, et contrarios hostes, et perfidiae castra, et supervacuas turres crebro ariete fidei prostraturi, sequentes Christum ducem, Dominum scilicet Christum, qui et per Jesum filium Nave, successorem Moysi, Jericho superbæ civitatis muros destruxit, et per apostolos suos hujus mundi elationem extollentem se adversum scientiam Dei, usque ad fundamenta dejecit. Age nunc contemlemur istos paganos, et eorum assertiones in medium proferamus. Aiunt pagani fato omnia fieri,¹ et nihil preces, nihil orationes valere; et idola ad deorum honorem et similitudinem coli, vel universa elementa dicunt etiam deos et deas esse, et habitare in caelis, et in signis, et in stellis. Videmus igitur, fratres, istos paganos et astrologos vere fatuos, et astra hæc inanibus telis armata, et in isto prælio sine mora casuros. Putant enim se superbis et elatis arrogantiae suæ armis indutos,² allophylosum socios aciem Dei, et Israeliticam virtutem posse turbare, et non putant Davidico lapide se facile posse prosternere. Lapis hic Christus est Dominus noster, qui et ipsi David victo-

riam dedit, et Golix superbam frontem fastu temeritatis erectam, potenti virtute dejecit. Hic Deus noster, hic Christus est, *Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi (Judith. xvi)*, qui pro suo nomine pugnantibus **722** servis suis, et prælium pro veritate sumentibus semper adiutor esse consuevit. Aiunt ergo pagani fato omnia fieri, et circa genus humanum totum esse fixum et immobile quidquid fatum habuerit vel decretum, et nihil preces, nihil orationes valere. Quibus primo breviter dicimus, velut uno aratro fidei, et securæ veritatis totam erroris eorum circum abscindimus et subvertimus silvam. Si nihil ergo preces vel orationes valent, o pagani, et totum fixum est, ut dicitis, quod fatum dederit vel decretum, cur vos deos et deas colitis? Cur idolis immolatis? Cur preces, et thura, et victimas, cur universa dona in templis inferitis, si totum fixum est et decretum, et nihil precibus, nihil postulationibus indulgetur vel impetratur? Cur ergo supplicatis?

Sed dicunt: Facimus ista, ne noceant. Quibus dicimus: Quomodo possunt nocere, qui non possunt præstare?³ Et quia vere nihil nec nocere nec præstare possunt, canum custodia circa eos deos quos dicitis vestros, et custodum vigilantia contestatur. Quando enim eos inveniunt fures, abripiunt atque confractos distrahunt. Tu dicis fato omnia fieri; sed quæ tu dicis fato fieri, nescio qua opinione incerta; ego dico voluntate vel permissu Dei fieri; quia Deus *mini nostri Jesu Christi gratia, cui et gloria, et honor, etc.*

^a Vos autem, fratres dilectissimi, credimus in nomine Domini, quid non transitorie, etc.

^b Deo adjuvante vos in sanctis operibus, ipsius Do-

¹ Quatuor feruntur ethnicorum philosophorum sententiæ de fato. Prima in natura, qua omnia gi-gnuntur, fatum agnoscit. Secunda, pro fato permanentem causarum seriem necessario nexarum usurpat. Tertia, sidera fata vocat. Quarta, ipsam divini consilii executionem fatum habet. Div. August. de Civ. Dei lib. v, cap. 8, de fato Stoica opinionum portentia describens agit. Id ante præstiterant Cicero, Seneca aliique multi. Unaqueque juxta illos philosophos necessitatem quamdam in eventibus, et operationibus, sive humanis actibus ponit. Vid. inter recent. Monilium in eximio opere contra Fatalistas.

² Pro designandis inimicis Dei, paganos vocat allophylos, quemadmodum de his mentionem habet in hom. de Quadragesima quæ incipit: *Intellexisse vos credo*. Populi isti in exercitu regis Geth contra re-

gem Saul bellum gesserunt. Iterum idem Max. allophylos vocat inimicas catervas barbarorum Taurino minitanti, in hom. de Nativ. Domini, cujus verba initialia sunt: *Domini nostri Jesu Christi, fratres, navitatem solemnissimam honore debito celebrantes, etc.* Item in hom. Epiph. quæ incipit: *Ad veneranda, fratres, festa dominica*. Paria habet Euseb. Cæsariensis in psal. lxxxvi, pag. 841, tom. I Collection. veter. Patrum edit. Paris. 1706. Nam ἀλλοφύλους eosdem atque ethnicos esse animadvertit. Eodem pertinent quæ scribit S. Hilarius Pictaviensis de allophyliis in Psal. lxxix, num. 12, pag. 123, tom. I opp. edit. Venetæ 1749. Prætereo ceteros, ne longus sim.

³ Sanctitas autem est scientia colendorum deorum, quo quamobrem colendi sunt non intelligo, nullo nec accepto ab iis, nec sperato bono. Cic. de Divin. lib. 1.

Pater omnia posuit in sua potestate (Act. 1), et nihil fit quod Dominus ipse voluerit, vel fieri posse permiserit. Vis videre prophetas et apostolos nostros, quanta faciebant, non fati virtute, sed fidei et adjuutorio summi Dei, et divina potentia Christi. Ecce et confractos restituiebant, quos dicitis fato vexari; pariter et infirmos curabant, mortuos suscitabant, cæcos illuminabant et claudos erigebant; et nihil a fato petebant, sed totum, ut dixi, sinceritate **723** fidei et divinis opibus, et miserationibus adimplebant. Fato dicitis omnia fieri? Sed stultus stulta loquitur, et cor ejus vana intelligit, et, sicut ille aiebat Tullius in Hortensio dicens: *Avia mea dicebat hoc quod dicitis, fato omnia fieri; mater autem mulier sapiens non existimavit*. Et nos possumus dicere in veritate, quia avia nostra, id est error antiquus et gentilis stultitia hoc dicebat. Nam mater mulier sapiens, mater scilicet Ecclesia, quæ nos spiritali genuit partu, nunquam hoc arbitrata est, quæ scit Filium accepisse a Patre omnem potestatem in cælo et in terra. Ideo in nomine ejus tantas virtutes fecerunt discipuli ipsius, qui et dicebat: *Petite, et accipietis; quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis (Joan. xvi)*. Utique quando hoc dicebat erroribus et dæmonibus opponebat, qui fata fingunt, et nihil preces valere contendunt, ne Deus rogetur, et eorum opera dissolvantur. Ideo populos Dominus ad se trahebat, ut fides in Deum plurimum posset, et non diffidentia prævaleret. Fato dicitis, impudens, omnia fieri? Addis et nihil preces, nihil orationes valere? Quantum vero preces vel orationes fidelium valeant, sacra omnium divinorum voluminum monumenta loquuntur, et volentibus noscere facilis aditus conceditur ad salutem. Ergo non fato quidquam geritur, sed omnia factoris mundi providentia gubernantur.

Nam de idolis, vel de elementis, quæ pagani æstimant deos, audite breviter, fratres, beatum prophetam nostrum paganos istos deridentem de supervacuis eorum, et dicentem: *Idola gentium argentum et aurum, opus manuum hominum: os habent, et non loquuntur; oculos habent, et non vident; aures habent, et non audiunt (Psal. cxxxiv)*, et cætera quæ ibi sequuntur. Interrogo te, pagane, si velis talis esse quales illi quos colis, sine anima, sine sensu, sine motu, sine aliquo vitali intellectu. Hoc ergo maledictum putas; desine igitur tales colere quorum te similitudo sollicitat, et quorum cultus te honestat. Sed dicunt pagani: Nos solem et lunam, vel stellas, et universa elementa colimus et veneramur; quibus iterum dicitur: *Vani autem sunt omnes homines quibus non subest scientia Dei, et de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est; nec operibus attendentes, agnovērunt quis esset artifex; sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, aut lunam, deos putaverunt (Sap. xiii)*; quorum si propter speciem hoc æstimaverunt, sciant quanto his Dominus

A speciosior est; speciei enim Creator omnia constituit, **724** aut si in virtute et operibus eorum mirantur, intelligant ab ipsis quoniam qui hæc constituit fortia, fortior est illis. Et Paulus apostolus dicit: *Invisibilia enim Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus atque divinitas, ut sint inexcusabiles; quia cum cognovissent Deum, non ut Deum venerati sunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipientes cor illorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilis hominis et volucrum, et quadrupedum, et serpentium (Rom. 1)*, etc. Ergo aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, aut lunam, deos putaverunt. Ignem colunt pagani, et deum dicunt, qui aqua restinguitur, aut terræ jactu comprimitur. Ignem colunt pagani, qui ligni fomento nutritur. Ignem colunt pagani, æterno igne arsurus. Sed forte fulgura colunt: ut quid ista colunt? non enim motibus, sed imperio Dei aguntur, sicut sol et luna, pluviam æque et stellarum cursus, ventorum motus et nubium transitus. Spiritum ergo aeris et ventorum venerantur. Sed ista rerum Domino famulantur, sicut scriptum est, *flabii spiritus ejus, et fluent aquæ (Psal. cxlvii)*. . . .

.
 ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus (Ibid). Gyrum stellarum colunt pagani ab artifice Deo perfectum, ad mundi ornatum discriminato decore compositum. Aquam colunt, quæ ad usum non solum hominum, sed et pecorum, et cæterarum rerum largitate Creatoris effunditur. Solem et lunam colunt, cum videamus et orientem et occidentem solem sic currere ut ei constitutum est. Unde intelligitur neminem posse indesinenter currere, et servitio suo insistere, nisi qui sub Domino sit, et qui habeat imperantem. Nam neque luna clementum vel detrimentum pateretur, nisi voluntate et arbitrio Conditoris; et sol si in sua potestate esset, perpetua luce fulgeret

.
 famulari, et stellas suum ordinem sequi; mare etiam suis finibus contineri. Et ideo clamat propheta sanctissimus, dicens ad Dominum Deum nostrum: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti; repleta est terra creatura tua. Hoc mare magnum et spatiosum, illic repentia, quorum non est numerus, animalia pusilla et magna (Psal. x)*. **725** Hic est Dominus Deus noster, de quo quidam sanctorum dicebat: Qui cælum alta sublimitate suspendit, terrena dejecta mole solidavit, maria soluto liquore diffudit, et hæc omnia propriis et condignis instrumentis plena et ornata digessit. Cum ergo videris

¹ Vulgata addit, *rectores orbis terrarum deos, etc.*

..... A

Colunt adhuc pagani montes, et arbores, et fontes, et flumina, ubi et boves, et oves, et universæ bestiæ pascuntur, et ambulant, atque labantur. Nam simulacra et idola eorum digno honore ab araneis obteguntur, et a tineis vel vermibus perforantur, et a muribus habitantur, et a muscis conculcantur; nec se ab igne vel a pluvia defendunt, nec a latronibus vel furibus vindicant. Et ideo S. Cyprianus ad Demetrianum paganum bene dicebat : *Pudeat te eos colere quos ipse defendis; pudeat te de eis auxilium sperare quos tueris.* Aut quid enim præstare colentibus se possent, qui se de non colentibus vindicare non possunt; sicut enim ad eos non pertinet quo coluntur; sic non sentiunt quo læduntur. Sed dicunt pagani : Nos deos colimus, vel deas quæ in cælo habentur. Quibus dicimus : Si deos illos dicitis vel colitis quos in vestris libris audimus recitare, id est Saturnum, Jovem, Mercurium, Martem, Apollinem, Vulcanum, Æsculapium cæterosque innumeros; et deas dicitis Junonem, Minervam, Dianam, Cybelem, Latonam, vel cæteras; ergo si omnes illos dicitis deos, cur aliquos in stellis ponitis, et aliquos non ponitis? Dicitis enim Saturnum, Jovem, Martem, vel Mercurium in cælo esse, et Neptunum, Apollinem, Vulcanum, Æsculapium et cæteros non dicitis. An forte isti aliquid peccaverunt, et illi nihil peccaverunt, ideoque supernas regiones asseritis possidere, cum magis constet omnes. . . . homines, et. . . . hominibus. Ecce Saturnum, vel Jovem, Martem etiam, et Mercurium, etc., nefanda facinora commisisse scimus. Nonne Virgilius ¹ vester poeta ille præcipuus, cujus carmina hodieque veneramini sic clamat de Saturno dicens :

Arma Jovis fugiens, et regnis exsul adeptis;

unde et Latium de latebra ejus nomen accepit, eo quod latuisset tutus in oris, id est fugiens in Italiæ sinibus latuisset; et iterum ait : **726**

..... Fauno Picus pater; hisque parentem
Te, Saturne, refert, tu sanguinis ultimus auctor ².

Hic litteras imprimere, et signare nummos in Italia primus instituit; inde ærarium Saturni vocatur; et rusticitatis hic cultor fuit, inde falcem ferens pingitur. Hic, cum vesano furore raperetur, filios devoravit suos; qui et aperto capite, ne agnosceretur, effugit et ita in delubris vestris formatur. Jovem ejus filium a matre subtractum. . . .

insula habet sepulcrum. . . despectus jacet. . . unde Virgilius dixit : cre. . . . medio jacet insula. . . . de criminibus. . . breviter commemorat dicens : ³ *Jovisque et soror, et conjux, et rapti, inquit, Ganymedis honores.* Vide quam execrabilis habendus sit, imo potius quam detestabilis iste Jupiter, qui sororem voluerit habere uxorem, ut de cæteris ejus criminibus taceamus. Proh dolor! quæ inter homines sanctos habentur pietatis nomina, inter deos paganorum facta sunt fœda sacrilegia. Nam de Marte quid dicam, qui apud Thraces natus. . . .

B
infernis, sed. . . . dicitur possidere. Ergo isto nullas proprias habet sedes, sed ut. . . et miser incertis, et nullis. . . . sedibus usus semper excitatis filios et filias genuisse, quod non ex legitimis nuptiis, sed de nefandis incestis et adulteriis, sicut et ipsi nati sunt; adhuc autem non erubescitis et solem dicere filiam habuisse, et lunam amasse Endymionem. Quis fidelium ad tantam insaniam vestram non irascatur? Quis vos in talibus perseverantes non omni pœna dignos existimet? sicut et Saturnum dicitis filium cœli, et Jovem ejus filium iterum dicitis, vel potius mentimini Minervam ex capite genuisse. . femore, et multa alia. . . . Nam deæ vestræ. . . asseritis veneranda, obscenitatis vitio continentur;

C
ex quibus unam solam Venerem dicitis esse in cælo, et in astris ponitis. ⁴ Cur non (interrogo) et Junonem, et Minervam, vel Dianam, vel cæteras? **727** An quia Venerem dicitis speciosam, ideo eam in cælo habitare memoratis. . . . fœditatis terrenis sedibus deputatis? Quid illam impudentissimam feminam inter tot viros facitis in cælo, quid sibi vindicat? Uxor est alicujus, an mater, an soror, an filia? Sed si nihil horum est, et propter pulchritudinem tantum eam dicitis esse in cælo, quæ fuerit fornicaria, vide quam nefarium sit criminosam pulchritudinem dicere esse in cælo, et Minervam non dicitis, quam dicitis castam et sapientem? Apparet vos quia carnales estis potius quam spiritales. . . .

D
religionem qu. . . . a vobis antiqui lib. . . . lumina cum bu. . . . picturis et signis et insa. . . . vestris talibus delectamini. ⁵ Cur hodie

¹ Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo, Arma Jovis fugiens, et regnis exsul adeptis, Is genus indocile, ac dispersum montibus altis Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris. *Æneid. lib. viii, vers. 319.*

² Virg. lib. viii, vers. 47.

³ Ast ego, quæ divum incedo regina, Jovisque Et soror et conjux, una cum gente tot annos

Bella gero! Et quisquam numen Junonis adoret Præterea, aut supplex aris imponat honorem? *Æneid. lib. i, vers. 50.*

⁴ Ex quo originem ducant hæc deorum nomina Cicero tradit lib. ii de Nat. deorum.

⁵ Ex Græcia in Italiam ludi scenici primum traducti sunt. S. August. de Civit. Dei lib. ii, cap. 8, ut Romanos gentiles de eorum sanctitate convinceret, probat ipsos non sacrorum sanctitate, sed suarum

quæ in theatris ad acclamationes vestras impurissimi histriones expriment ipsam impudicam Venerem et adulterum Martem, Jovem illum principem vitiorum in terrenos amores cum suis fulminibus, id est magiis immutatam albescere; nunc aureo imbre defluere

.

Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur (Rom. 11); et non erubescunt pagani tot deos et deas dicere, Saturnum genuisse et Jovem vel cæteros. Sed si tunc nati sunt dii, cur non hodieque nascuntur? nisi forte, ut iterum sanctus Cyprianus dicebat, aut Jupiter senuit, aut partus in Junone defecit. Item pagani volatus avium observant et voces corvorum vel cornicularum, et in libris.

.

tionibus in. quirunt sed din.
 mus quod caver. præterire nec es. . . .
 qua imminent vi. clinare, quibus dicimus; si
 ergo **728** vitari possunt per observantiam quæ futura
 sunt, jam ergo non sub fati sorte agitur homo et im-
 mobilis decreti, qui arbitrio suo et cautela poterit
 declinare quod imminet. Sed dicunt: Non poterunt
 declinari. Dicamus ad eos iterum: Cur ergo inquiri-
 tis? cur frustra sacrificia celebratis? cur voces avium?
 cur volatus attenditis.

.

ingenueris. Vis scire quantum preces valeant,
 quantum placeant Domino Deo orationes fidelium;
 inquire in libris nostris, in libris clara veritate per-
 spicuis; inquire de Noe, inquire de Moyse, inquire de
 Jesu filio Nave, inquire de Elia vel Eliseo, inquire de
 Jona vel cæteris sanctis prophetis et beatis apostolis
 Christi discipulis, quibus totum Dominus dedit quid-
 quid eorum fidelis oratio postulavit; inde ergo inven-
 nies quanta a te poterunt impetrari.

que. iloto. naufragio inter fu-
 rentes undas et strepitus. ludentium etiam
 undique procellarum, per maris. discrimina per-
 excellentium aquarum metuenda cacumina fretus de
 Domini pietate feliciter evaserit, quique preci-
 bus fuis ad Dominum meruerit incolumis, cum suis
 omnibus reservari, ut miraretur et ipsa tempestas,
 omnibus ubique percuntibus, unum solummodo cum
 suis superstitem evasisse. Dicant pagani, si possunt,

turpitudinum editione deos placare voluisse. *Hoc dico, quod negantes convincit historia, eosdem illos ludos in quibus regnant signa poetarum, non per imperitum obsequium sacris deorum suorum intulisse Romanos, sed ipsos deos, ut sibi solemniter ederentur, et honori suo consecrarentur acerbè imperando, et*

A quid hic fatum facere potuit: nunquid omnes in illo diluvio fatum occidit, aut isti uni fatum vitam donavit? Si omnes fatum occidit, cur non et istum? si huic fatum vitam donavit, cur non et omnibus? Sed vere virtus et potentia omnipotentis Dei hæc sine dubio fecit, qui pervicacibus et contemnentibus tribuit pœnas, et justis et sua præcepta servantibus salutem.

.

dicam qui a magistro Moyse nullo virtutis merito degenerasse cognoscitur, quique ad debellandam Jericho civitatem profectus, precibus **729** suis, velut quodam fulmine, Jericho muros sine mora dejecit, et usque ad fundamenta prostravit; qui etiam solis citatissimos cursus supra Gabaon orando tenuit (*Jo-sue x*), et lunæ vias supra phalanges, sua interdictione compressit, usquequo omnes adversarios superaret. Quid de Elia sanctissimo dicam, qui merito fidei clavem imbrium gestabat in labiis, de qua clausum

.

naufragorum ab opinione non destitit; et totum a Domino quidquid postulavit accepit, et velut navis fidelis illa salva fuit, et perductum ad ripam, sicut acceperat, integrum representavit. Omnes etiam sancti prophete merito fidei suæ, ut diximus, multas virtutes et multa mirabilia perfecerunt. Beati etiam apostoli et contractos viribus restituebant, et nihil a fato petebant, et infirmos curabant, et mortuos suscitabant; sed omnia Dei virtute, et Christi auxilio adimplebant. Diis pagano

dilectissimis dicamus.
 est et fidei nostræ
 loquamur unus est

D Dominus Deus, et sanctus
 est dicens
 limitas potest.

em cum sola habeat potestatem, hunc unum Deum credit et veneratur Ecclesia, qui omnia quæcunque sunt, verbo majestatis suæ et sapientia format, ratione et omnipotenti virtute consummat; hic non videri potest; visu clarior est, nec æstimari; sensu major est; et ideo sic eum digne æstimamus, dum inæstimabilem dicimus. Hic est, inquam, Dominus Deus noster, quem et ipsi ratione superati paganorum philosophi, etsi non venerantur, tamen agnoscunt Deum. Ideo quidem non venerantur, quoniam in injuriam ipsius Creatoris multos asserunt deos, et ho-

quodammodo extorquendo fecisse.
 Hic Maximus Noe patriarcham indigitat, qui, ut habetur Genesis cap. vii. salvus ex aquis diluvii evasit; dicente Scriptura: *Remansit autem solus Noe, et qui cum eo erant in arca.*

aorem, ut diximus, Creatoris deferunt creaturæ. A . . . sermonem, vere propheta velit recipere, aut nolit etiam . . . nus ejus, id est mandata. . . . habet in sua potestate liberi, 731 inquit, summus arbitrii; si hoc esset audientes eum jam non haberent in potestate aliud facere quam audierant. vis erat quædam naturæ, per quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam; aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, et hoc naturæ vis erat, quæ unum aliquid fieri cogeret, et alteri parti. . . . quia librum . . . velit partem declinare . . . suum, et quam . . . viam constat . . .

Ipse solis vaporiferos . . .

. . . ipse cuncta animalia cum universis fetibus suis benigne utiliterque præparavit? ipse fontes, et flumina concavosque torrentes? ipse spatiosum mare. . . . rum campos mar. . . . fluctibus longe lateque. . . . et visibilia, et invisibilia cuncta. . . . Christo Filio suo Domino nostro perfecit: sicut scriptum est, quia in Christo *creata sunt omnia*, attestante apostolo Paulo, *quæ sunt in celo et quæ sunt in terra visibilia et invisibilia (Coloss. iv)*. Ergo unus Deus, fratres, adorandus est solus, sicut scriptum est, *Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli ærviis (Math. iv)*; ipse diligendus est, dicente Scriptura: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, et ex omni mente tua, et ex omni sensu tuo, et proximum tuum sicut teipsum (Math. xxii)*. Quis etenim, rogo, proximus noster? quam Dominus noster Jesus Christus, qui cum in forma Dei esset constitutus, formam servi accepit? *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i)*, quique dicebat: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii)*. Iste Jesus Christus . . . in principio erat Verbum apud Deum. . . . a Sibylla ΙΧΘΥΣ, Græco nomine, quod significat piscis, operatus est, eo quod mundi vel sæculi hujus mare ingressurus esset. Nam et litterarum ipsarum Græcarum considera ingens mysterium ΙΧΘΥΣ: Ι iota, hoc est Jesus; Χ chi, id est Χρῖστος; Θ theta, Theu; Υ Yios, Σ sigma Soter; quod Latine explanatur *Jesus Christus Dei Filius Salvator*: in capite harum quinque litterarum Græcarum mysterium hoc est, quæri ergo magno. . . .

de Domino Christo ipse beatus Petrus. . . .

Ab initio enim dum regna . . . et potestatem dedit . . . hominum; ut illius regni fiat portio, cui se ad obediendum ipse subjecerit: et quia definitum est apud Deum non posse unum hominem utriusque regni esse servum, omni studio date operam in boni regis fœdus ac jura concurrere. Propter hoc denique verus propheta cum esset præsens nobiscum, et quosdam ex divitibus negligentes erga Dei cultum viderit hujus rei, ita aperuit . . .

et reliqua, usque hic prosequitur S. Petrus. Christus ergo dicebat: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii)*; in hac agnitione, fratres, est vita æterna. Nam audi Scripturam sanctorum Evangeliorum referentem de summo Deo Patre, et Filio ejus Jesu Christo: *In principio, inquit, erat Verbum, id est Filius, et Verbum erat apud Deum (Joan. i)*, apud genitorem suum . . .

in sequentia . . . dicens, *et Verbum caro factum est*, ad velamen . . . interpretem ser. . . . docuit voluntatem Patris, ipsumque summum Deum credendum tradidit, et sic passione completa, ipsum, quem assumpserat, hominem sacrificium obtulit Patri, totius mundi faciens redemptionem. Iterum S. Petri interponimus expositionem: Ac noscite, inquit, veritatem, et separamini . . . decipere ho. . . . scriptiones. . . .

¹ De his dixit Apost. ad Rom. cap. I: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupede-*

dum, et serpentum. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam, etc.

colendo aliquoties futura et occulta dicunt, faciunt quidem hæc, non Divinitate, sed malignitate vel curiositate; ideo, sicut dictum est, ut seducant, ut decipiant; spiritus sunt vagi et insinceri, pervolantes et perscrutantes. Nam vere illi sunt sancti famuli, et vere illi ministri Dei, qui signa faciunt salutis, et vitam mortuis tribuunt, dæmones fugant: unde et vere ad Deum pertinere noscuntur, cujus lumine illuminant cæcos, virtute sanant infirmos, misericordia mortuos resuscitant, qui in nomine

A Christi ad similitudinem ejus multa et faciunt et fecere virtute fidei. Ergo sectemur horum caritatem, sequamur horum innocentiam, ut indulgentiam et mansuetudinem eorum servemus, et a sempiterno adjuti Deo, æterno et beato Filio ejus semper honorem deferamus et laudes æternas; ipsum Patrem et Filium adorantes et contentes in Spiritu sancto, cui gloria et majestas in sæcula. Amen. Deo gratias, semper.

TRACTATUS V.

CONTRA JUDÆOS.

735 Dicunt secundum litteram Judæi non secundum adhortatur nos ratio fratres aliquantulum pre ore contra Judæos, vel eis cum vestra sanctitate con. et primo illud mihi ostendendum est, quod hic populus a mundi exordio divina Providentia reprobatur, et sequens populus eligitur, atque assumitur ex gentibus, id est populus Christianus, et ut certius approbetur quod dicimus, ab ipso primo homine Adam sumamus exordium. Adam genuit Cain et Abel. Cain natu major populum designabat Judæorum. Iste repellitur ob facinus suum, et Abel minor natu assumitur, qui populum Christianum ostendebat; reprobavit enim Deus sacrificia Cain, et Abel sacrificium assumpsit. Occiditur ipse Abel a Cain; et nascitur alius filius Adæ in loco ejus nomine Seth. Considera mysterium. Abel luctus interpretatur, Seth resurrectio. Ergo in istis his duobus fratribus minoribus. quia mandatur, et ut relinquat priores errores et vetusta vitia, et exeat inde, efficiaturque in gentem magnam, id est in populo fideli Christiano, toto terrarum orbe diffuso; unde Scriptura annuntiabat dicens: Eritis gentes in caput Christiani, incredulus autem populus in cauda, id est Judæi. Genuit Abraham duos filios, Ismael et Isaac. Ismael major natu fuit ex ancilla Agar, Isaac minor natu ex libera Sara, quod apostolus noster Paulus, qui et ipse ex Judæis crediderat, dicebat: *Jam non sumus ancillæ filii, sed liberæ (Galat. iv)*. vides quia prior reprobatur, et sequens assumitur;

B et ipse Jacob benedicit filios Joseph filii sui minoris. Jam intelligis, et in Joseph **736** minori filio populum Christianum ostendit. Benedicit ergo Jacob illos duos pueros, et ponit manum lævam, id est sinistram super caput majoris natu, et dexteram super caput minoris, ut ostenderet minorem futurum esse honorabiliorem atque majorem. Moyses quoque accipit tabulas, et propter culpam populi projecit eas; secundo alias conscriptas accipit et reservat, ¹ atque sacris voluminibus ² *Prophetam de gente tua, et de fratribus vestris; sicut me illum audite. Erit enim: omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, interierit de populo suo (Deut. xviii)*. Prophetam dixit Christum, quia propheta est sui Patris et Dei. Dominus autem et Deus est omnis creatura: de ipso dicebat iterum Moyses in libro Geneseos (Cap. 1): *In principio fecit Deus cælum et terram; hic principium Filium taxans, in quo Deus Pater fecit cælum et terram, quod apostolus noster Paulus Moysi prosecutionem attestans, dicebat, quia in Christo creata sunt omnia quæ sunt in cælis, et quæ sunt in terra, visibilia et invisibilia, sive sedes, sive dominationes (Coloss. 1) et cætera, quæ ibi sequuntur. In principio ergo fecit Deus cælum et terram. Principium Christus est, qui dicebat per Salomonem: Dominus creavit me principium viarum suarum in opera sua (Prov. viii)*. aut fundatus est orbis terræ pararet cælum Christus Dominus Filius Dei ipse est. dicebat Firmamentum, et factum est firmamentum, fiant luminaria in firmamento cæli, sic ut luceant super terram, et fecit duo luminaria majus et minus. Luminare majus in inchoationem diei, et luminare minus in inchoationem noctis (Genes. 1). Ergo Deus dixit, et Deus fecit. Audi adhuc, dicit Deus: *Faciamus hominem ad im-*

¹ *Excidit ergo (Moyses) duas tabulas lapideas, quas antea fuerant, et de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus portans secum tabulas. Exod. xxxiv.*

² *Prophetam de gente tua et de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies; sicut pe-*

tisti a Domino Deo tuo in Horeb. Quando concio congregata est, atque dixisti ultra non audiam vocem Domini Dei mei, etc.

³ *Hic locus desumptus est ex cap. viii Prov., ubi legitur: Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio, etc.*

ginem et similitudinem nostram; et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum (Gen. 1). Dicit forte Judæus: Ad angelos Deus dixit. Convincitur in eo quod dicitur et Deus fecit hominem; non enim angelus, **737** dixit, fecerunt, sed Deus, inquit, fecit hominem. Deus dixit, et Deus fecit; id est Pater imperavit, et Filius adimplevit. Et illud considera quod scriptum (Genes. xviii) est de Abraham, qui [F. quia] apparuit illi Deus ad quercum Mambre; et postmodum habet Scriptura (Ibid.) in exustione Sodomæ et Gomorrhæ, quod Dominus a Domino pluerit ignem et sulphur super easdem civitates. Ergo est Pater et Filius, a quo Patre, id est ex ejus jussione pluit Filius ignem et sulphur. In Filio ergo fecit Deus cælum et terram, qui erat ante cælum et terram: nonne ante facti sunt angeli, archangeli, omnesque spiritales virtutes et potestates? Ergo quod ait, In principio fecit Deus cælum et terram, in Christo dixisse declaratur, ex ejus persona et David dicebat: Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. xxxii); iste est Filius Dei, de quo iterum ipse David dicebat in secundo psalmo: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vide secundum mysterium: in secundo psalmo hoc dicitur secundus Filius sed die certissime Deus Filium, quem genuit, non sicut homines, sed sicut decuit Deo generare impassibiliter, incorruptibiliter de se ipso; unus unum genuit, solus solum, Deus Deum, rex regem, ingenitus ¹ ingenitum, Pater Filium, auctor Verbum, creator creatorem, æternus æternum, Spiritus Spiritum, lux lucem, splendor splendorem, pius pius, bonus bonum, misericors misericordem, perfectus perfectum. Ad hunc Filium iterum David loquebatur dicens: ² *Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi; virga æquitatis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus* (Psal. xlii). Videte quia ad Deum loquens dicebat ei: *unxit te Deus, Deus tuus*, id est te Filium unxit Pater tuus illo unguento æternæ lætitiæ, æterni sacramenti et cælestis mysterii, aut adhuc
 Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis (Psal. cix) Dominum habuit iste rex, ad quem Dominus suus Deus dixerat: *Sede a dextris meis*. Quis est iste Dominus ad quem dixerat Deus Pater, nisi Dominus noster Christus Filius ejus? Nam et iterum audi de Christo suo Patrem dicentem: *Paravi lucernam Christo meo; inimicos ejus induam confusione* (Psal. cxxxi). Paravi lucernam Christo meo, id est Ecclesiam lumine ejus splendentem, atque **738** ardentem, fidelium numerum, qui, lumine veritatis et credulitatis in corde percepto, increduli-

latis et ignorantie tenebras non derelinquit. Paravi lucernam Christo meo: iterum in Joannem sanctum dici, intelligimus lucernam populum illuminantem de isto Domino Salvatore et de ejus adventu in carne futuro. Et Isaias sanctissimus loquebatur: *Confortamini, inquit, manus resolutæ et genua debilia* et post pauca ait: *Deus noster judicium retribuet; ipse veniet, salvabit nos: tunc aperiantur oculi cæcorum, et aures surdorum audient* (Isai. xxxv), et cætera. Et Baruch dicebat de Christo: ³ *Hic Deus noster non existimatur alter ad alterum. Qui invenit omnem viam prudentiæ, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilecto sibi; post hæc in terris visus et inter homines conversatus est* (Baruch iii): ut idem non Deus Pater visus est, et conversatus inter homines, sed Filius Dei, de cujus incarnationis adventu iterum Isaias annuntiabat dicens: *Revelavit Deus brachium suum illum sanctum in conspectu omnium gentium, et videbunt omnes gentes ipsum super terram salutarem a Deo* (Isai. lii). Adhuc autem repetit iterum et dicit: *Ecce virgo concipiet in utero, et pariet filium, et vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus* (Isai. vii). Nobiscum Deus, id est Deus in homine, Verbum in carne, majestas in corpore. *Descendit sicut pluvia in vellus* (Psal. lxxi); non cum ambitu, non cum strepitu; sed rex cælestis humilis mundum ingressus est; triumphos immortalitatis et pacis omnibus donaturus corpus humanum assumpsit, ut suum fulgorem interim per velamen corporis obumbraret, et ad hominem Deus per interpretem hominem loqueretur. In illo templo corporis Deus erat, ut mortalem hominem faceret immortalem. Sed non credit Judæus, sed nec paganus, nec virginem genuisse sine viri conjunctione credunt. Audiant et credant de nativitate Salvatoris ex virgine, sanctum angelum missum a Deo Patre dixisse ad ipsam sanctissimam Virginem Mariam: *Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei* (Luc. ii). Carnem humanam de sancta Maria assumpsit ille Spiritus immaculatus, id est Filius Dei mundus, sanctus, securus in se sibi sua potentia et possibilitate carnem effecit. Si enim hoc aliquantis avibus dedit, ut de vento aut de pulvere concipiant sine maribus, et cernerent, quanto magis ipse sibi, ut dictum est, **739** potuit corpus fabricare, et si iterum aves de ovis obumbratione alarum animatos pullos producant, ⁴ et terra sine coitu producit aliquanta animalia, ut vermes et cætera, quanto magis Deus potuit sibi inter homines mirabilibus modis templum construere corporis sui: qui si voluisset, et ex lapide, vel ligno, vel aqua, vel terra, posset sibi corpus efficere, ut pote qui et primum hominem Adam eo limo terræ plas-

¹ Ingenitum hic usurpatur pro non factum.

² Vulgata, psal. xlii, legit: *Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis, virga regni tui, etc.*

³ Vulgata legit: *Hic est Deus noster, et non existimabitur alius adversus eum. Hic advenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et*

Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.

⁴ Eadem habet S. Maximus de virtute generativa terræ hom. de Dominica in Ramis Psal.: *Quoniam vermis nulla extrinsecus admixtione alieni corporis, sed de sola et pura terra procreatur, etc.*

maverat, carnem humanam assumere, ut ostenderet se pro hominibus advenisse. Nam et nasci propterea ad similitudinem nostram et mori voluit atque resurgere, ut et nos et mori et iterum resurgere in semetipso monstraret, atque spem nobis futuræ resurrectionis ostenderet.¹ Sed dicit Judæus: Ergo ex femina habuit nasci Deus.² Caro Christi ex femina nata est, quam Deus fecit, nec pollui potest majestas Christi in carne; si enim sol fulgens non inquinatur tacta quolibet, multo magis Dominus solis inquinari non potuit, licet mundus mundam tetigerit. Hunc ipsum habemus itineris ducem, quia via est ad Patrem; lucis principem, quia veritas est, qui nobis lumen veritatis infudit; salutis auctorem, quia quod factum est in eo vita est, qui cum Patre vivificat omnia: per ipsum Deo Patri semper gratias agimus, fratres. Sed adhuc increduli Judæi audent aliquoties et fidei Christianæ velle detrahere, et fideli Dei populo insultare; unde denuo recensenda sunt nobis divina volumina, quæ eos aperta veritate confundant et intelligant manifeste sese sine spe et sine fide esse. Isti sunt Judæi, quos clara voce sanctus Stephanus increpabat dicens: *Dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut et patres vestri, ita et vos. Quem enim prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui pronuntiabant de adventu Justi hujus, et vos proditores et interfectores estis* (Act. vii). Hæc sanctus Stephanus ait, de quibus dicit et beatus apostolus Paulus: *Semper discentes, et nunquam ad veritatis scientiam pervenientes. Sicut enim Jamnes et Mambres resistebant Moysi, ita et ii resistant veritati, homines corrupti mente, sensu reprobii* (II Tim. iii). Dicunt enim: Nos circumcisionem habemus, et filii sumus Abraham; quibus merito Dominus dicebat: *Si filii Abraham essetis, opera utique Abraham faceretis*. Circumcisionem, inquit, habemus; quibus dicimus: Utinam haberetis odorem fidei Abraham, 740 et non perfidiæ vestræ! Vos filii estis potius viperarum, in vobis ipsis venena portantes: qui parentibus infertis necem, et ex hoc ipso quo alios occiditis, vobis ipsis interitum præparatis. De vobis, o Judæi, dicit propheta David: *Erraverunt a ventre, locuti sunt falsa. Ira illis secundum similitudinem serpentis* (Psal. lvn). Et apostolus noster Paulus ait: *Quorum Deus venter est, et gloria in confusionem eorum qui terrena sapiunt* (Philip. iii). Ergo erraverunt a ventre, locuti sunt falsa, ira illis secundum similitudinem serpentis: qui viperis moribus viscera parentum sanguinemque fundentes, et sceleris vestri lubrico dilapsi, in alienis vulneribusolvebamini; qui que legis præcepta contemnendo per varias criminum culpas, velut per præcipitia multa diversis casibus corruistis. Vide jam, si potes, quam fædus sit quamque turpis qui se sanguine commu-

culat aliorum. Nam legimus quod nullum mei luminis contineat intellectum, nec per sp. ostendat, ait Dominus ad eos: *Vos de diabolo patre nati estis, et desideria patris vestri facere vultis* (Joan. viii). Nam et diabolus in serpente mutatus fallacibus linguis, novorum hominum piam rudemque innocentiam in paradiso factiosa malignitate decepit: cujus et isti insaniam subsecuti, serpentina generatio, nunc usque Christum Fillum Dei negare conantur. Contra quos auxiliante ipso Domino Christo hanc disputationem suscepimus, quibus adhuc dicendum est: quod vobis assumitis, dicere patrem vestrum Abraham, et ejus circumcisionem vos asseritis suscepisse? Abraham fide justificatus est, non circumcisione. Ita enim dicit Scriptura: *Credidit Abraham Deo, et deputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est* (Rom. iv). Ergo Abraham non ex circumcisione justificatus est, sed ex fide. Credidit enim verbo Dei, et justificatus est, et benedictionem a Deo consecutus est, et ipse, et semen fidei ejus. Nam considera, ne putes circumcisionem signum esse fidelium, ante Abraham omnes sancti incircumcisi fuerunt, et puritate mentis Domino placuerunt, et populum Christianum magis ipsi in se monstrarunt. Percurre ordinem in sacrosanctis Litteris positum, et invenies omnes ita esse ut dicimus. Primus ipse Adam, qui manibus Dei plasmatus est, 741 incircumcisis permansit; deinde Abel justus, Enos et Enoch, Noe et Melchisedech sacerdos summi Dei: justii omnes, neque circumcisi, ut dicimus, secundum carnem fuerunt, neque discretionem escarum habuerunt. Nam de Abraham, quod circumcisionem dicitur accepisse, illa circumcisio non habet præmium salutis, sed signum datum fuerat generis filios Israel, secundo habuit jam primo circumcisi dere, sed spiritualiter intelligi oportet, quia per legem, id est per præcepta legis circumcidi ab idolorum cultu oportet, secundo per Evangelium circumcidi. Dicunt adhuc Judæi: Filii sumus Abraham; quibus dicimus: Filii Abraham estis, ³ sed ex ancilla de qua scriptum est: *De ejice ancillam et filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ* (Genes. xxi, Galat. iv); nos in gloria Dei filii liberæ sumus. Vester Ismael pater est, unde genus ducitis: noster pater Isaac est, unde ducimus genus. ⁴ In Isaac, inquit, vocabitur tibi semen; ille sanctissimus Isaac, quem desiderantibus parentibus de quo dicitur: *Quia in semine tuo benedicentur om-*

¹ Hanc eandem veritatem, et quasi ipsis verbis persecutus est S. Maximus explanans articulum *carnis resurrectionis* in hom. de Traditione symboli.
² Hom. 1 de Nat. Domini dixit S. Maximus: *Ita Verbum caro factum est: non ut Deus vacuaretur in*

homine, sed ut homo glorificaretur in Deum.
³ In homilia quæ incipit: *Non incommode ante dies, etc.*, ait S. Max., Agar typum Synagogæ fuisse, eumdemque locum Apostoli afferit.
⁴ Idem docet S. Aug. de Civit. Dei lib. xvi, c. 26.

nes gentes (*Genes. xx*); non dixit in semine tuo, quod est Christus.¹ Iste est sanctissimus Isaac, qui patiens ad victimam ducebatur clementissimi patris præcipua proles; qui, ut diximus, Christi imaginem gestans, neque genitoris imperio contradixit, nec victimam suscipere recusavit. Ergo iste pater noster probatur; vestra Hierusalem, terrena civitas, mater est; nostra Hierusalem, cœlestis civitas, mater; illa vestra, quæ periit; hæc nostra, quæ permanet semper; vos priores, nos sequentes; quia et Ismael prior, deinde Isaac: quia qui primi novissimi, et qui novissimi primi. Scriptum est: ³ *Eritis gentes in caput, incredulus autem populus in cauda* (*Deut. xxviii*). Nam et ipse Isaac duos filios genuit Esau et Jacob, de quibus dictum fuerat ad Rebeccam conjugem Isaac divino responso: *Duæ gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo dividentur; et populus populum superabit, et major serriet minori; quia Jacob, inquam, 742 dilexi, Esau autem odio habui* (*Genes. xxv*). Sed hoc jam superius memoratum est; nam ipse etiam Jacob duas describitur habuisse uxores, unam Liam majorem natu, oculis infirmam; aliam Rachel, minorem, speciosam: illa Lia, figuram Synagogæ portabat, infirma, ut dictum est, oculis. Quare infirma oculis? quia visus Synagogæ languebat, et se in filiis infidelibus sæpe plangebatur. Hæc vero Rachel, quæ figuram portabat Ecclesiæ, de qua scriptum est: ² *Speciosi oculi tui sicut columbæ* (*Cant. i*): et iterum noster apostolus Paulus dicit de ea: *non habens maculam aut rugam* (*Ephes. v*), aut aliquod hujusmodi; hujus perspicuus et spiritalis fuerat visus. Nam et illud quod in mysterio loquitur apostolus, intellige quam populo Christiano conveniat: ⁴ *Primus, inquit, homo de terra terrenus, secundus vero homo de cœlo cœlestis* (*I Cor. xv*). Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis cœlestis, tales et cœlestes, et lex quæ secundum litteram accipitur, occidit, *spiritus autem vivificat* (*II Cor. iii*). Moyses, nam ut commemoravimus, accipiens priores tabulas confractas projecit, ideo ut ostenderet vestrum lapideum cor confractum, et reprobatur; Christianorum vero divinis legibus aptum atque servandum. Unde dicit Scriptura de Christiano populo: *Qui ostendunt opus legis conscriptum in cordibus suis* (*Rom. ii*): Cognoscens omnia hæc, et ex lege et prophetis, adhuc majora considerans sanctus apostolus Paulus, separavit se a vobis, nec jugum cum infidelibus ducere voluit; *quia non est societas lumini ad tenebras, nec pars fidei cum infideli* (*II Cor. vi*); convertit se ad Christum maxime, quia ab eo erat admonitus, ut . . . credulitatis jur. .

A discederet populum Christianum
Sed dicunt Judæi

signum salutis apud nos in signo Domini omnes pariter masculi femineque signantur, signo Domini signamur in fronte super duos postes de sanguine Agni Dei, qui tollit peccata mundi, de quo jam tunc in lege fuerat scriptum; quod in sancto Evangelio completum esse dignoscitur, quando clamabatis dicentes: *Sanguis 743 ejus super nos et super filios nostros* (*Matth. xxvii*). Sed nobis hæc salubriter competit dicere: sanguis ejus super nos et super filios nostros, vobis ad condemnationem, nobis vero ad salutem; quia alio vos proposito, alio nos dicimus intellectu; vos furendo, nos orando; vos insultando, nos suppliciter postulando; vos ex odio, nos ex amore; vos ut tristes, nos autem ut semper gaudentes. Vos latronem elegistis, quia omne animal ad sibi simile convertitur; nos Domino elegimus servire. *Nos ergo, inquit Apostolus, Domini sumus; vos secuti estis latronem Domino improperantem, nos secuti sumus latronem Dominum adorantem et confitentem in cruce: Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.* Cui Dominus ait: *Amen, dico tibi: hodie mecum eris in paradiso* (*Luc. xxiii*). O beatum ipsum latronem, qui tantam repente meruit sanctitatem, et sub ipsa morte transivit ad lucem. ⁵ Et ipsi duo latrones, unus vestram, alter nostram ostendebat

C imaginem. Occidistis Dominum, et gratulamini: occidistis quidem, sed non occidistis, tamen occidistis voluntate, sed non occidistis in veritate, quia Christus in æternum manet. Jacuit quidem corpus in monumento, sed Christus regnabat in cœlo. Non enim poterat includere
.
.
non includitur in monumento cum corpore, multo magis divinitus includi non poterat. Ergo vivit Christus in æternum; sicut et sanctus angelus Gabriel dicebat ad gloriosam Mariam: *Regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis* (*Luc. xi*): et septuagesimo primo psalmo de ipso dicitur: *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis.* Quando dicebat: ⁶ *Qui te percusserit in dextram maxillam, præbe illi et alteram; et ei qui rult tecum judicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte illi et pallium.* Quid justius, quid utilius, quam impatientem patientia sæperare, et damnis potius opprimi quam lucrando peo-

¹ In hom. 1 de Paschate, quæ incipit: *Beneficia Dei nostri, etc.*, eumdem Isaac a patre sacrificandum Christi figuram dixit.

² Alludit S. Max. illis verbis: *Ipse erit in caput, et tu eris in caudam. Et veniet super te omnes maledictiones istæ.... quia non audivisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus et caeremonias quas præcipit tibi, etc.*

³ In Vulgata, Cantic. 1, legitur: *Oculi tui columbarum.*

⁵ Idem Apostoli locus asseritur a Maximo in homil. de Nativitate Domini, quæ incipit: *In adventu Domini, fratres carissimi, solutus est omnis paternæ prævaricationis metus, etc.*

⁶ Duabus in homiliis conversi latronis fidem exaltat S. Maximus, eumque ex patibulo in paradysum translatum fuisse eloquentissime tradit.

⁶ Quæ sequuntur de sanctitate præceptorum Christi Domini, supponunt alia præcedentia ab amanuensi ommissa.

care! Sunt enim præcepta justitiæ Domini Salvatoris in sancto Evangelio designata. Et ne longum sit totum dicere, post aliquanta sequitur : *et abundantia pacis, donec auferatur luna (Psal. lxxi)*. Abundantia pacis, quia ipse est fons purissimus pacis, in quo nullæ sunt turbulentæ lites, nulla amaritudo malitiæ, sed omnis plenitudo dulcedinis omnisque tranquillitas bonitatis. De isto ipse David propheta alio dicebat in loco : *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus. Beatus vir qui sperat in eum (Psal. xxxiii)*; quia Dominus dicebat : *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Iu hoc enim scient omnes homines quod discipuli mei estis, si invicem diligatis (Joan. xiv)*. Et iterum dicebat : *Beati pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v)*. Et abundantia, B inquit,

.

 Sed postmodum extollitur et erigitur, cum ad cælestia regna Domino auxiliante perducitur. Sequitur in psalmo : *Et dominabitur a mari usque ad mare, et a fluminibus, usque ad terminos orbis terræ (Psal. lxxi)*: hoc est per universas gentes, et per totum mundum, qua se longe lateque diffusus Oceani ambitus ducit, et omnium terrarum fines includit. Sequitur : *In conspectu ejus procident Æthiopes, et inimici ejus terram lingent (Ibid.)*. Æthiopes illi sunt spiritus tenebrarum qui in conspectu Domini, id est in adventu ejus turbati

.

 sed lambere terram dicuntur, quomodo et isti . . .
 . . . et terram lambiunt? hoc est terrenam litteram et carnalem astutiam diligunt, spiritalem vero gratiam non requirunt? Sequitur in psalmo : *Reges terræ et insulæ munera offerunt. Reges Arabum et Saba dona adducunt (Ibid.)*. Oriens ergo et Occidens, quod manifestatum est denuo in sancto Evangelio, quando magi venerunt portantes munera, aurum, thus, myrrham : aurum offerentes ut regi pretiosam fidem; thus suave, sacrificium laudis ut Deo; myrrham ad indicium et obsequium sepulturæ. Item aurum regi, thus sacerdoti, myrrham sacrificio : quia Christus Dominus et rex est, et sacerdos, et sacrificium. Quia rex est, ipse ait : *Ego autem constitutus sum rex ab eo (Psal. ii)*; quod sacerdos : *Tu, inquit ad eum Pater, es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. ix)*. Sacrificium apostolus Paulus ait, *qui seipsum obtulit oblationem et hostiam Deo in odorem bonæ suavitatis (Ephes. v)*. Aurum, thus et myrrham. Aurum rex quærit, id est electa corda; thus Deus orationes castas et bonas in odorem bonæ fragrantia; myrrham ad sepulturam sanctorum ejus. Ergo undique populi ad Christum

A **745** munera perferunt. Sequitur in psalmo : *Et adorabunt eum omnes reges terræ; omnes gentes servient ei (Psal. lxxi)* : quod impletum videmus; quia ubique nomen Domini Christi adoratur ab omnibus regibus, duntaxat Christianis, omnibusque gentibus. Sed et si sunt aliqui reges aut gentes aliquæ quæ nolunt adorare, sicut et vos Judæi, manet carcer æternus, manet judicium Dei : *Deus, ait propheta, manifestus veniet Deus noster, et non tardabit (Psal. xlii)*; qui venit in humilitate occultus, venit in potestate manifestus. Tunc videbit eum omnis caro, id est omnis homo, quia omnes stabimus ante tribunal Christi, *ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum (Rom. xiv)*; nam et in ipso psalmo in capite ait : *Deus, judicium tuum regida, et justitiam tuam filio regis (Psal. lxxi)*; quia rex et filius regis ipse est Dominus Christus; et in conclusione psalmi dicit : *Replebitur gloria ejus omnis terra : fiat fiat (Ibid.)*. Et nos dicimus consentientes sancto prophetæ cum Domini voce : *Amen, amen*, hoc est vere fideliter. Iteratio autem sermonis ista confirmationem in se continet veritatis. *Deo gratias*. Ergo convincuntur evidenter Judæi : Deo juvante sic dicamus contra eos, non studie nocendi, ut eos devictos perimamus, absit a nobis; spiritale prælium pro hominum salute geritur : arma nostra non sint carnalia, sed fortia a Deo. Itaque salvare eos cupimus et sub regis nostri Christi..... convertere. Non ergo litem quæramus, quia veritatem inquirimus; militamus sub rege pacifico, et pacis castra sectamur.

C Ideoque eos, ut dixi, volumus de tempestivis fluctibus erroris ad portum salutis perducere, et per atrium veritatis in domum regalem Domini nostri introducere, ut fiant de inimicis amici, et de antichristis Christiani. Videant pascuam spiritalem; videant, si merentur, cæleste convivium; videant dominicam mensam, et cantent nobiscum cum David propheta sanctissimo dicentes : *Dominus pascit me, et nihil mihi deerit; in loco pascuæ ibi me collocavit (Psal. xxii)*; et iterum : *Quam amabilia sunt tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini (Psal. lxxxiii)*. Sed huic persuasioni contendunt impii Judæi, malantque mori quam vinci, dicentes : Nos unum colimus Deum, sicut scriptum est in libris Moysi : ¹ *Non erunt tibi dii alii absque me, et Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies; et : Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est (Deut. vi)*. Hoc præceptum, clamant, patribus **746** datum est, quod nos servare oportet et convenit. Quibus dicimus : Dicite ergo cur patres vestri, relicto isto uno Deo, ad idola conversi sunt? *Et fecerunt vitulum in Horeb, et adoraverunt sculptile, et immutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli manducantis fenum (Psal. cv)*; et serviebant militia cæli? Adjungunt : Illi viderint; nos nescimus. Quibus dicimus : Audite ergo, et discite : ideo ista admonitio a Deo dabatur, ut ad se converteret

¹ Locus aliter ex Isai. cap. xliv et xlv : *Ego Dominus, et non est amplius : extra me non est Deus.*

care. Inde sibi lucos (IV Reg. xxi), inde sibi illicita sacrificia præsumpsere, inde deos multos, inde falsa signa et inania idola. Idcirco volens eos, ut diximus, Dominus a tantis erroribus ad cultum suæ majestatis convertere, sacro frequenter intonabat eloquio, dicens: *Non erunt tibi dii alii absque me, et Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*; et: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est* (Deut. vi). Nam, ut certo sciatis quæ sit fides Christiana, nos ipsum unum Dominum invisibilem, incorporabilem, immortalem, sine origine et sine fine credimus, colimus et veneramur

mereamini studium gerimus prædicandæ veritatis; ideoque post quæ diximus adhuc divina sumimus testimonia; ut probemus Christum Deum et Dei Filium esse, sicut jam in aliquantibus exposuimus. Dicit Deus omnipotens Pater ad Moysen in Deuteronomio (Cap. xviii) de Christo Filio suo: *Prophetam suscitabo illis de fratribus eorum sicut te; et dabo verbum ejus in os ejus, et loquetur ad eos quæcumque dixerit illi. Et si quis non audierit prophetam illum, ego vindicabo.*¹ Et iterum in Regnorum legimus: *Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui in omnia quæ sunt in corde meo faciet* (I Reg. ii); et in Evangelio ipse Pater dicit: *Hic est Filius meus dilectissimus, in quo bene complacui; ipsum audite* (Matth. xvii)

illis sibi sermo, et conveniens ipsis ait, ipse probatur esse, et propheta, qui est Christus Dominus 747 Filius Dei, Propheta dicitur Patris; sed est Dominus prophetarum Patris; merito Propheta, ut auctoris sui prædicator, cæteris autem gratiam prophetiæ ipse contribueas. Nam sicut Propheta et Angelus vocatur a Patre, ita scriptura est: *Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam, observatum, et obaudi ei, et ne fueris imobediens ei: non enim deerit tibi; nomen enim meum est in illo* (Exod. xxiii); unde et ipse Dominus Christus dicebat in sancto Evangelio: *Ego veni in nomine Patris mei, et non suscepistis me; cum alius venerit in nomine suo, illum accipietis* (Joan. v); et David dicebat: *Benedictus qui venit in nomine Domini* (Psal. cxvii). Sed dicitur

et cæterorum prophetarum litteras, et inde veritatis regulam perquiramus, et quæ jam protulimus repe-

A tamus. Dicebat beatus Moyses in libro Geneseos (Cap. i) illuminatus Spiritu sancto: *In principio fecit Deus cælum et terram*. Attende statim illud, quia a principio cœpit, et principium nominavit, quod nos intelligimus Christum principium dictum, in quo Deus Pater fecit cælum et terram; cœlestia pariter et terrena in Christo fecit, id est in ipsius virtute, qui jubentis imperio ministrabat, in ipso fecit, quidquid jussum est adimplevit; quia de Patre scriptum est: *Ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt omnia* (Psal. xxxii); ergo in principio, id est fecit Deus cælum et terram

creavit me principio viarum suarum in opera sua.

B Ante sæcula fundavit me, et iterum ex persona sapientiæ ipse Christus de se dicit per prophetam: *Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam* (Eccli. xxiv). Ergo in isto Filio et per istum, sicut scipius dictum est, Deus Pater omnipotens omnia fecit, sicut iterum in psalmo dicebat: *In capite libri scriptum est de me* (Psal. xxxix). Sed, dicit Judæus, ipse qui dixit, ipse et fecit. Cui dicimus: Et quid necesse erat ut diceret? si non erat alius qui audiret et faceret, nunquid sibi dicebat, fiat? Sed iterum dicit Judæus: ad angelos dixit; quibus dicimus: Sed non fecerunt angeli, sed habet, et fecit Deus Judæus; et dicit: Quomodo filium habere Deum Judæus invisibilis, et in cor- quibus iterum respondemus sicut Dominus: *Nonne dictum est in lege vestra, quia: Ego dixi: Dii estis, et 748 filii Altissimi carissimi. Si illos dixit deos et filios Altissimi, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura; Mihi, ait Dominus, irascimini, quia dixi Filius Dei sum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio, etsi mihi non vultis credere, operibus credite* (Joan. x). Deinde dicimus: Quid videtur dictum Judæis illud, quod ait David ex persona sine dubio Christi: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te?* Et iterum ex persona Patris dicit ipse propheta sanctissimus David ad Filium: *Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te* (Psal. cix). Quem genuit dicit, ergo creditis, quia respondemus, sic Propheta et nos ita credimus genuit sed ut sanctæ divinæ gen. ut Deo generare, genuit Dominum Dominum, lux lucem, splendor splendorem, potens potentem, rex regem, unus unum,

¹ Vulgata legit: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui: et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illis: qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo,*

audare noluerit, ego ultor existam.
² Ita prosequitur textus S. Joan.: *Quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemias, quia dixi, Filius Dei sum?*

solus solum, æternus æternum, virtus virtutem, crea-
 tor creatorem. Hæc jam diximus, et dicimus, ut va-
 lemus. Cæterum illud inexplicabile est et indicibile,
 quod est Pater et Filius, Filius Patris, Verbum Pa-
 tris, virtus et sapientia Patris, in quo et per quem
 fecit Pater omnia. Hoc Verbum intellige Filium Dei,
 quem misit pro salute mundi, sicut propheta dixit :
Misit Verbum suum, et sanavit eos (Psal. cvi). Ergo
 Filius Dei dicitur, qui est Verbum Patris, non ut tu
 carneo et culpabili sensu intelligis Deum carnaliter
 nos dicere genuisse. Nam audi Isaiam (*Cap. Lm*) san-
 ctum prophetam de Christo dicentem : *Generationem
 autem ejus quis enarrabit?* Nunquid dici vel explicari
 potest, quomodo Pater Filium genuerit, Deus Ver-
 bum protulerit ? volo intelligere
 quemadmodum ista de Christo credatis ; ad quem di-
 cimus : Audi : scriptum est Patre dicente : *Tecum
 principium in die virtutis tuæ in splendoribus sancto-
 rum, ex utero ante luciferum genui te (Psal. cix)* ; qui
 dicit te, alium ostendit esse, hoc est secundum a se
 Filium suum, ad quem dicit *te* : *te* qui dicit, et sui
 loquentis, et ad quem loquitur duas declarat esse
 personas. *Ex utero*, ait, *ante luciferum genui te*. *Ute-
 rum* hic majestatis sensum intelligo, inenarrabilem
 plenitudinem, profundumque mysterium, Dei incom-
 prehensibilem sapientiam : *ante luciferum genui te* ;
 vel, ante cœli ornatum, vel ante Spiritus sancti ini-
 tium, ¹ quia ipse Spiritus sanctus lucifer dicitur, **749**
 qui lucem veritatis et bonæ fidei mentibus humanis
 infundit ; quique per prophetas æterni solis Christi
 ut lucifer adventum sæpissime nuntiavit. Nam iste
 Dominus Christus Filius Dei multis sanctis, et ante
 visus est, et prius apparuisse dignoscitur : Abrahamæ,
 et Jacob, et Moysi, et filiis Israel in columna ignis
 et nubis, de quo Deus Pater dixerat : *Ecce ego mitto
 angelum meum ante faciem tuam, qui parabit viam
 tuam ante te (Marc. i)* ; et filio Nave ipse visus est,
 qui et dicebat : *Ego sum princeps militiæ virtutis Do-
 mini (Josue III)*, utique et Filius est Patris ; et Ange-
 lus ejus dicitur, id est nuntius, et propheta, et sacer-
 dos, et puer, et advocatus, et virtus, et sapientia, et
 cætera. Nam quia Abrahamæ visus est, audi *Scripturam*
 (*Genes. xxii*) dicentem : *Vocavit angelus Domini
 Abraham de cælo, et ait : Abraham, Abraham, non
 extendes manum tuam super puerum*

 unde in sequen. invenies scriptum,

A quia pluit Dominus a Domino ignem et sulphur super
 duas civitates Sodomam et Gomorrham (*Genes. xix*).
 Audis quia Dominus a Domino pluit ? Qui Dominus ?
 A quo Domino, nisi Filius a Patre ? Nam ipse appa-
 ruit et Jacob, et collectatus est cum eo ; unde ait ipso
 Jacob : *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta
 est anima mea (Genes. xxxii)* ; utique in figura cor-
 poris Christum viderat quam erat postea susceptu-
 rus, cum quo est collectatus. Nam de Patre scrip-
 tum est : *Quem vidit hominum nemo, neque videre
 potest (Joan. i)* ; et iterum : *Non potest*, ait ipse Deus
 Pater, ² *homo faciem meam videre et vivere (Exod.
 xxxi)*. Ipse Angelus Domini, qui est Christus, apparuit
 Moysi in rubo, in igne ; ipseque dixit : **750** *Ego
 sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Jacob* ; qui dic-
 tus est Angelus primo Domini in igne apparuisse ;
 ipse deinde dicitur (*Exod. m*) et dixisse :
Ego sum Deus Abraham, et Isaac, et Jacob
 filio Nave in ripa fluminis stanti ad Jericho apparuisse
 ipsum Dominum Christum gladium
 tenentem in manu, cui cum diceret Jesus : Dominus
 noster es, an adversarium ? ait Dominus ad eum :
³ *Ego sum princeps militiæ virtutis Domini (Josue III)* ;
 iste est princeps principatum quærens, ipseque rex a
 Patre constitutus, ipso testante et dicente : *Ego
 autem constitutus sum rex ab eo (Psal. II)*. Nam et in
 quodam psalmo ex persona ipsius Christi loquentis
 dicebat David : *Immola Deo sacrificium laudis, et
 redde Altissimo vota tua, et invoca me in die pressuræ,
 et eripiam te, et glorificabis me (Psal. xxx)*. Admonet
 in istis versiculis immolari deberi Deo Patri, et se
 invocari, ut auxilietur supplicibus suis, prout diceret :
 redde Patri obsequium laudis, et ego tibi præstabo
 auxilium protegentis ; honora genitorem, et me in-
 venies adiutorem. Unde ipse et in sancto Evangelio
 dicebat : *Ego honorifico Patrem meum, et vos inhono-
 rastis me (Joan. viii)*. Nos ergo Christiani unum
 Deum Patrem credimus et confitemur, et unum Do-
 minum nostrum Jesum Christum Filium ejus, quem
 et lex et prophete locuti sunt, et per ipsum Deum
 Patrem oramus, et ipsi gratias agimus, quia et ipse
 Salvator ita nobis mandavit, dicens, et omnibus
 credere volentibus : *Hæc est vita æterna, ut cogno-
 scant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum
 Christum (Joan. xvii)*. Ergo cognoscentes præcepta
D Salvatoris nostri Christi, unum Deum Patrem per
 ipsum semper laudemus, cui est gloria in sæcula.
 Amen.

¹ In divinis Personis non est prioritas temporis, cum sint omnes tres coæternæ. Solum concipitur ordo inter ipsas ; nempe Pater, deinde Filius, postea Spiritus sanctus ; quia cum Filius sit vere Persona genita, in conceptu ejus debet præcedere Pater, principium generationis seu originis ; et quia ex amore Patris ad Filium, et Filii ad Patrem spiratur Spiritus sanctus, ideo spiratio utriusque habetur ut initium Spiritus sancti, non posterioris tamen in natura et subsistentia, sed coæterni. Ac coæternum quidem ita

latetur pluribus in locis Maximus, ut verendum non sit, eum sensu ab eo, quem judicavimus discrepante rō initium ab eo fuisse usurpatum.
² Rursumque ait : *Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo et vivet.*
³ Cum autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, et vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, et ait : *Noster es, an adversarium ? Qui respondit : Nequaquam, sed sum princeps exercitus Domini, et nunc venio, etc.*